

Sygn. akt IV KK 420/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 sierpnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Przemysław Kalinowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Puskarski (sprawozdawca)

SSN Andrzej Stępka

Protokolant Małgorzata Gierczak

w sprawie poddanego lustracji **A. P.**

w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

w dniu 18 sierpnia 2021 r.,

kasacji wniesionej przez Prokuratora Generalnego na niekorzyść lustrowanego
od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 9 grudnia 2019 r., sygn. akt II AKa (...),

utrzymującego w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w K.

z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt III K (...)

,

**uchyla zaskarżone orzeczenie oraz poprzedzające je
orzeczenie Sądu Okręgowego w K. i przekazuje sprawę temu
Sądowi do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K. orzeczeniem z dnia 28 czerwca 2018 r., sygn. akt III K (...), stwierdził, że oświadczenie lustracyjne złożone przez A. P. w dniu 26 sierpnia 2017 r. jest zgodne z prawdą. W oświadczeniu złożonym na podstawie art. 20 ust. 5 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnieniu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (obecnie t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 2141) A. P. podał, że nie pracował, nie pełnił służby, ani nie był świadomym i tajnym współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu przepisów tej ustawy.

Apelację od tego orzeczenia wniósł na niekorzyść lustrowanego prokurator Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN-KŚZpNP w K.. Po rozpoznaniu tej apelacji, Sąd Apelacyjny w (...) orzeczeniem z dnia 9 grudnia 2019 r., sygn. akt II AKa (...), zaskarżone orzeczenie utrzymał w mocy.

Kasację od prawomocnego orzeczenia Sądu odwoławczego wniósł na podstawie art. 21b ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. (w skardze podano datę 21 października 2006 r.) o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (dalej zwaną ustawą lustracyjną) w zw. z art. 521 § 1 k.p.k. Prokurator Generalny. Zaskarżył orzeczenie w całości na niekorzyść lustrowanego A. P., zarzucając:

„I. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej w związku z art. 129 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz. U. Nr 30, poz. 180 z późn. zm.) w związku z przepisami zarządzenia nr 043/90 z dnia 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa, w szczególności w związku z § 6 tego zarządzenia, polegające na tym, iż Sąd Apelacyjny w (...) orzekając o utrzymaniu w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w K. z dnia 28 czerwca 2018 r. sygn. III K (...), stwierdzającego że A. P. złożył zgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, nie zastosował wymienionych przepisów w następstwie podzielenia błędnego poglądu prawnego uznającego, że osoba będąca w okresie od dnia 1 stycznia 1984 r. do dnia 31 lipca 1990 r. funkcjonariuszem Wydziału Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w K. nie pełniła służby w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu wyżej przywołanych przepisów ustawy lustracyjnej, co nastąpiło w

wyniku przeprowadzenia ich nieprawidłowej wykładni opartej na niewłaściwej identyfikacji cech decydujących o uznaniu tej jednostki za organ bezpieczeństwa państwa, podczas gdy prawidłowa wykładnia i kwalifikacja prawna przyjęta w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r. o sygn. III UZP 8/15, jednoznacznie wskazuje, że jednostka w której pełnił służbę lustrowany była organem bezpieczeństwa państwa zgodnie z definicją zawartą w ustawie lustracyjnej;

II. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa procesowego, to jest art. 433 § 2 k.p.k. i 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. polegające na:

- zaniechaniu przez Sąd Apelacyjny w (...) dokonania wszechstronnej kontroli odwoławczej, należytego rozważenia i ustosunkowania się do zarzutów obrazy prawa materialnego i przepisów postępowania, zawartych w apelacji prokuratora oraz wspierającej je argumentacji w uzasadnieniu środka odwoławczego, poprzez formalne stwierdzenie o ich niezasadności, w następstwie czego doszło do bezkrytycznego podzielenia przez Sąd Apelacyjny błędnego poglądu prawnego zaprezentowanego w orzeczeniu Sądu Okręgowego w K. z dnia 28 czerwca 2018 r., o sygn. III K (...), w zakresie przynależności strukturalnej oraz trybu rozwiązania Wydziałów Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, w tym Wydziału Łączności w K.;

- dowolnym uznaniu, iż podstawą ustalenia faktów są zebrane w postępowaniu odwoławczym orzeczenia innych sądów, podczas gdy Sąd Apelacyjny nie wykazał bliżej o które orzeczenia chodzi i czego mają dowodzić;

- dowolnym, wykraczającym w sposób oczywisty poza ramy art. 7 k.p.k. przyjęciu, iż dowody przeprowadzone w postępowaniu odwoławczym, to jest zestawienie statystyczne jednostek Milicji Obywatelskiej z lat 1983 - 1988, dokument Departamentu Kadr Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 27 grudnia 1989 r. oraz rozkaz personalny numer 076 z 31 lipca 1990 r., eksplikują tezę, iż Wydział Łączności w którym lustrowany A. P. pełnił służbę, nie może być uznany za organ bezpieczeństwa, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej i że w czasie relewantnym, z perspektywy przepisów tejże ustawy stał się jednostką terenową Milicji Obywatelskiej podległą Służbie

Bezpieczeństwa, podczas gdy jednolite w tym zakresie stanowisko wyrażone uchwałą siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r. o sygn. III UZP 8/15, w sposób jasny i klarowny potwierdza, iż Zarząd Łączności i podległe mu Wydziały Łączności były organem bezpieczeństwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 w zw. z art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej”.

Podnosząc te zarzuty, Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w drugiej instancji Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasację Prokuratora Generalnego, wniesioną przed upływem terminu wskazanego w art. 524 § 3 k.p.k., należało uznać za oczywiście zasadną, co uprawniało do jej rozpoznania na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k. Nie zmienia tego poglądu fakt, że zarzut pierwszy skargi – naruszenia prawa materialnego został postawiony nietrafnie w sytuacji, gdy Sąd Apelacyjny w (...), utrzymując w mocy orzeczenie Sądu I instancji, prawa tego nie stosował, jak też, z uwagi na regułę *ne peius*, nie mógł zastosować, o ile skutkiem tego miałyby być zmiana tego orzeczenia poprzez stwierdzenie, że lustrowany złożył oświadczenie niezgodne z prawdą. Przepisy prawa materialnego stosował Sąd meriti, o czym świadczy też treść apelacji prokuratora, w której postawiono zarzut obrazy tych przepisów – art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej poprzez ich błędną wykładnię.

Zasadnie skarżący wskazał natomiast na rażącą obrazę przez Sąd odwoławczy przepisów art. 433 § 2 k.p.k. i 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k., przy czym należy zauważyć, że treść tego zarzutu co do istoty nie odbiega od pierwszego zarzutu, skoro wskazuje na niesłuszne podzielenie przez ten Sąd poglądu Sądu I instancji co do przynależności strukturalnej oraz trybu rozwiązania wydziałów łączności wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych, w tym Wydziału Łączności WUSW w K..

Według poczynionego w sprawie ustalenia, poddany lustracji A. P., od 1 lipca 1969 r. funkcjonariusz Milicji Obywatelskiej, od dnia 16 września 1985 r. pełnił służbę w Wydziale Łączności WUSW w K., a po zmianie ustrojowej kontynuował ją, do dnia 31 marca 1991 r., jako policjant w Wydziale Łączności KWP w K.. Sądy obu

instancji stanęły na stanowisku, że taki przebieg drogi zawodowej lustrowanego nie może prowadzić do uznania, że pełnił on służbę w organach bezpieczeństwa państwa (PRL) w rozumieniu ustawy lustracyjnej, chociaż miały w polu widzenia uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r., III UZP 8/15 (OSNP 2016, z. 4 poz. 47), w której stwierdzono, że „osoba pełniąca w latach 1984-1990 służbę w Zarządzie Łączności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Wydziałach Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 15b ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zabezpieczeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 667 ze zm.) w zw. z art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2013 r., poz. 1388 ze zm.)”. Sądy orzekające w niniejszej sprawie, zwracając uwagę na wynikającą z art. 8 § 1 k.p.k. zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego uznały jednak, że to stanowisko Sądu Najwyższego nie jest dla nich wiążące, zwłaszcza że zostało wyrażone na potrzeby innego niż lustracyjne postępowania. Należy jednak mieć na uwadze, że zaskarżone kasacją orzeczenie obecnie trzeba oceniać nie tylko na gruncie wspomnianej uchwały Sądu Najwyższego oraz, co oczywiste, przepisów prawa, ale też mając w polu widzenia, że po dacie wydania przedmiotowego orzeczenia lustracyjnego Sąd Najwyższy, orzekając tym razem w Izbie Karnej, nie odstąpił od poglądu wyrażonego w uchwale z dnia 14 października 2015 r., III UZP 8/15. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 maja 2021 r., I KZP 12/20 (OSNK 2021, z. 7, poz. 25), wydanej w związku z wystąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich, wskazał, że „Osoba, która pełniła w latach 1984-1990 służbę w Wydziale Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych i która na podstawie art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. Nr 30, poz. 179) z chwilą rozwiązania Milicji Obywatelskiej stała się policjantem, jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3

ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r., poz. 306)".

Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w sprawie A. P. aprobuje powyższe stanowisko wyrażone w odniesieniu do postępowania lustracyjnego, zresztą tożsame ze stanowiskiem wyrażonym przez kilka sądów apelacyjnych w szeregu orzeczeniach przytoczonych w kasacji. Zbędne jest przytaczanie całego wyводу zaprezentowanego w cytowanej uchwale, celowe będzie jednak powtórzyć, że fakt, iż dana osoba była funkcjonariuszem MO a nie SB i następnie nabyła status policjanta w rozumieniu ustawy o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. nie wyklucza możliwości uznania, że pełniła ona służbę w organie bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej. Nie oznacza też, że w sposób konieczny jednostka, w której funkcjonariusz MO pełnił służbę, w szczególności wydział łączności wojewódzkiego urzędu spraw wewnętrznych, nie stanowiła organu bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 5 ustawy lustracyjnej. Wyrażona w tych przepisach istota definicji ustawowej określającej pojęcie „organu bezpieczeństwa publicznego”, w którym służba podlega ujawnieniu w oświadczeniu lustracyjnym, sprowadza się do wykazania podległości organizacyjnej danej jednostki w pionie struktury Służby Bezpieczeństwa. Kryterium pomocniczym jest fakt likwidacji tych jednostek na mocy art. 129 ust. 1 ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa, który przesądzał o rozwiązaniu Służby Bezpieczeństwa z mocy ustawy. Akty organizacyjne wykonujące tę normę ustawową pozwalają na wnioskowanie, że jednostki likwidowane na ich podstawie traktowane były jako elementy struktury organizacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Dotyczy to w szczególności wydziałów łączności wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych, które objęte zostały zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych nr 043/90 z dnia 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa, wydanym w celu wykonania postanowień art. 129 ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa. W § 6 zarządzenie to stanowiło, że zadania realizowane między innymi przez Zarząd Łączności MSW i jego ogniwa terenowe, pozostają niezmienione do czasu zakończenia reorganizacji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Z tego wynika, że wydział łączności wojewódzkiego urzędu spraw wewnętrznych spełniał przesłankę

odwołującą się do struktury organizacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Ponadto, wymienienie w § 6 ust. 1 zarządzenia, wydanego w celu wykonania przepisu stanowiącego o likwidacji Służby Bezpieczeństwa, Zarządu Łączności MSW oraz podległych mu ogniw terenowych, świadczy, że w chwili utworzenia Urzędu Ochrony Państwa jednostki te funkcjonowały w strukturach Służby Bezpieczeństwa i jako takie podlegały rozwiązaniu z mocy prawa. To z kolei przesądza o wystąpieniu przesłanki opisanej w art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej. W wymienionej uchwale I KZP 12/20 Sąd Najwyższy nadmienił też, że akty wewnętrzne, jakim było wspomniane zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych mogą, a niekiedy muszą, być podstawą ustaleń o charakterze historycznym, pozwalającym na zakwalifikowanie danych struktur organizacyjnych pod kategorie wskazane w ustawie.

Osobnym zagadnieniem jest kwestia świadomości osoby poddanej lustracji co do organu, w którym pełnił służbę. Zagadnienie to jest aktualne w niniejszej sprawie, co znalazło wyraz w stwierdzeniach Sądu I instancji, że „nie sposób przyjąć, że od daty podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy (chodzi o uchwałę z dnia 14 października 2015 r., UZP 8/15 – uwaga SN), A. P. wiedział i posiadał świadomość, że jego służba w Wydziale Łączności w WUSW w K., była służbą w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej” oraz że „brak jest dowodów na to, że lustrowany posiadał wiedzę i świadomość, że Wydziały Łączności były jednostkami Służby Bezpieczeństwa w rozumieniu ustawy, jako jednostki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które z mocy prawa podlegały rozwiązaniu z chwilą zorganizowania UOP (art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej)”. Nasuwa się przy tym uwaga, że te fragmenty uzasadnienia orzeczenia Sądu meriti stoją w sprzeczności z samym orzeczeniem, bowiem wskazują, iż Sąd nie negował, że wydziały łączności wojewódzkich urzędów spraw wewnętrznych obiektywnie były jednostkami Służby Bezpieczeństwa MSW. Sąd Najwyższy, dostrzegając możliwość zaistnienia błędu po stronie osoby składającej oświadczenie lustracyjne, w uchwale z dnia 26 maja 2021 r., I KZP 12/20, stwierdził, że błąd osoby lustrowanej, co do charakteru służby pełnionej w wydziale łączności wojewódzkiego urzędu spraw wewnętrznych, w realiach konkretnej sprawy, może zostać uznany za usprawiedliwiony i wykluczyć odpowiedzialność za złożenie nieprawdziwego

oświadczenia lustracyjnego. W takim wypadku właściwym orzeczeniem jest odmowa wszczęcia albo umorzenie już wszczętego postępowania lustracyjnego (zob. postanowienie składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2006 r., I KZP 20/06, OSNKW 2006, z. 10, poz. 89).

Wskazane okoliczności spowodowały uchylenie zaskarżonego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...). Wobec tego, że nieprawidłowe jest również orzeczenie Sądu I instancji, zaś w apelacji prokurator przekonywał, że prawidłowym rozstrzygnięciem jest uznanie złożonego przez A. P. oświadczenia za niezgodne z prawdą („lustrowany A. P. w tej dacie [składania oświadczenia – uzup. SN] dobrze wiedział jak – chcąc być w zgodzie z obowiązującymi przepisami ustawy lustracyjnej, należy kwalifikować służbę w Wydziałach Łączności WUSW”), mający odpowiednie zastosowanie w postępowaniu lustracyjnym art. 454 § 1 k.p.k. przemawiał za uchyleniem również tego orzeczenia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu K., który będzie respektował wyrażone w niniejszym orzeczeniu zapatrywanie prawne.